

A tankönyvügyről – körültekintően

Dr. Karlovitz János *

[...] Az 1990-es években zajló rendszer-
változással, mintegy annak egyik ered-
ményeként, a múlt század végén visz-
zatért az „arany középúton” járó
„szabályozott tankönyvpiac” (egy-
szakemberek szerint „kvázi tankönyv-
piac”). Ez lehetővé teszi, de egyúttal
korlátok között is tartja, állami szinten
is szabályozza a versenyszerűen műkö-
dő privát tankönyvkiadók munkáját, az
iskolai tankönyvválasztást – a tanesz-
közrendszer minimumát.

A „szabályozott tankönyvpiac”
működésében az állami irányítás több-
féle eszközzel is megalapozhatja, sőt
meghatározhatja a tankönyvek tar-
talmát, jellegét, módszertani irányult-
ságát, árhatárát. A tankönyvek készítői-
nek (íróinak és kiadóinak) kötelezően
meg kell valósítaniuk a Nemzeti alap-
tanterv és az ehhez csatlakozó keret-
tantervek (esetenként speciális helyi
tantervek) tartalmi, szakmódszertani,
kommunikációs és formai, kivitelezési
követelményeit. Ezt alapos tankönyv-
jóváhagyási procedúra során kell –
saját költségükön – bizonyítaniuk.
Ezenkívül a kiadók és terjesztők nem
léphetik át az évente központilag

meghatározott árkorlátot, csak így
kerülhet fel munkáik az évente fris-
sített tankönyvjegyzékre, amelynek
alapján az iskolák tanárai, tanulóiknak
megfelelő tankönyveket választhat-
nak. Pontosabban: választhattak ez
idáig.

Napjainkban ugyanis lázasan folyik
az államosítás, egy új-régi tankönyvel-
látási rendszer kialakítása. Ennek meg-
valósítása érdekében első lépésként az
eddig, vállalkozó terjesztőket a Könyv-
tárellátó (KELLO) monopóliuma váltotta
fel. Ezzel párhuzamosan van folya-
matban az eddigi vállalkozó (privát)
kiadók (például a szegedi Mozaik
Kiadó, a debreceni Pedellus Tankönyv-
kiadó, a mogyoródi Romi-Suli, a vesz-
prémi OKTKER-Nodus Kiadó, a pilis-
csabai Konsept-H Kiadó, a székesfe-
hérvári Krónika Nova, de akár a buda-
pesti Műszaki Könyvkiadó) és tanköny-
vek különféle módon történő ellehe-
tetlenítése, „törvényes” kiiktatása, le-
rombolása. A két óriási tankönyvkiadó
(a fővárosi Nemzedékek Tudása és a
celldömölki Apáczai) pedig ugyancsak
elveszti eddigi sajátos arculatát, színes
kínálatát – azok eddigi, alkotó

munkatársaival együtt. A túlbujánzó-
nak ítélt, noha egyre magasabb szín-
vonalú és közkedvelt széles választék
kiirtásával párhuzamosan koncentrált,
gyors központi tankönyvfejlesztés fo-
lyik az Oktatáskutató és Fejlesztő
Intézetben – az „üdvözítő” egyen-
tankönyvek mielőbbi bevezetése érde-
kében.

Érvek és ellenérvek

A központosított tankönyvfejlesztés
indoklásában több logikus érv, sőt
előremutatónak látszó elem fordul elő.
Ezek közé tartozik az a törekvés, hogy a
társadalmi demokratizmus, a gyerekek
„esélyegyenlősége” érdekét szolgálja a
mindenki számára egyforma, egységes
tankönyv (a differenciálást más tan-
eszközök segítségével valósíthatjuk
meg). Az oktatásirányítók közvélemény
előtt „lebegtetik” a tankönyvek ingy-
enességét is, vagyis azt, hogy egyre több
tanuló kap ingyenesen tankönyveket.
Azt azonban nem hangoztatják, hogy a
gyerekek voltaképpen csak kölcsön,
iskolai és esetleg otthoni használatra
kapják meg az államtól szükséges
tankönyveket, amelyeket év végén visz-
sza kell szolgáltatniuk, hogy a követ-
kező tanévben a következő évfolyamok
tanulói kapják meg azokat.

Előszóval érvelnek azzal is,

* A fenti címmel dr. Karlovitz János, a Tankönyvesek Országos Szövetsége (TANOSZ) alapító és
23 éven át elnöke hosszabb tanulmányt írt a magyarországi tankönyvhelyzetről és eljuttatta
szerkesztőségünkhöz. Terjedelmi okok miatt az írásból csak részleteket tudunk közölni, a tel-
jes dolgozat a honlapunkon (www.ujkonyvpiac.hu) olvasható el.

hogyan az új, központi fejlesztések során az újabb és újabb elvárásoknak, technikai lehetőségeknek megfelelő tankönyvek születnek. (Elfelejtik hozzátenni, hogy eddigi kiadóink a korszerűsítést már javában folytatják, „digitalizálják” a tananyagok egy részét.)

Gyakran hivatkoznak arra is, hogy a tankönyvmezőn átláthatatlanul kiterjedt, burjánzó választék alakult ki, amelyben nehéz eligazodni. Fölmerült, hogy a pedagógusok nem tudtak helyesen választani, s a kiadók gyakran éltek a korrumpáló befolyással, a megtévesztő reklámmal stb. Ebben van némi igazság, de hozzátehetjük, hogy a felhasználók cáfolják ezeket az állításokat.

Nem látunk előzetes felméréseket, hatástanulmányokat sem, pontosabban, a kutatások, amelyek nem a központi oktatásirányítás megbízásából születtek, egyértelműen azt bizonyítják, igazolják, hogy az eddigi „arany középutas” megoldás eredménye bevált, nemcsak a fejlesztők (tankönyvírók és kiadók) szemszögéből nézve, hanem a felhasználók tömeges véleménye alapján is. Tömeges véleménykutatást végzett a Tankönyvesek Országos Szövetsége 1998-ban, majd a TÁRKI (dr. Imre Anna) az ezredfordulón idején, legutóbb pedig a Gazdaságkutató Intézet. Ellenkező eredményt felmutató kutatásokról

nem tudunk, pedig nagyon üdvös lenne, ha friss adatok születnének.

A KELLO meghatározó tankönyvterjesztési monopóliumának életbe lépése óta, tehát már több éve kirívó probléma, hogy nem érkeznek meg idejében a tankönyvek, hónapok óta is hiányos még a gyerekek tankönyvcsomagja. Éles viták robbannak ki arról, hogy ki ezért a felelős (a terjesztők a kiadókat és megrendelőket okolják, a kiadók a KELLO információs rendszerét). Közismert, hogy két nagy tankönyvkiadót: a Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadót és az Apáczai Kiadót a közelmúltban megvásárolta az állam, azaz megtörtént a tankönyvügy államosításának második nagy lépése. (A piacvezető szegedi Mozaik Kiadóval ez nem sikerült, e kudarc „bosszúja” folyamatban van.) Az államosítás nyomán kiújulnak az államosított tankönyvkiadás egykori problémái, például a tankönyvhiány. De a hiányos, késedelmes tankönyvellátás csupán a jéghegy csúcsa. Alatta komolyabb problémák húzódnak. [...]

Nemzetközi és történeti összehasonlításokból világosan kiderül: sohasem lehetett megvalósítani – pedig Mária Teréziától kezdve a szocialista „egység” képviselőiig többen megkísérelték már – az egységes, központosított tankönyvkiadás bevezetését. Jól tudjuk azonban, hogy hazánk-

ban – amikor csak egy mód volt rá – különféle iskolákban, különféle nyelven folyó oktatáshoz különféle kiadók és szerzők eltérő módszerű, stílusú tankönyveit használták.

Így volt ez történelmünk minden szakaszában, félezer éven át, s így van ez hozzánk közeli vagy távoli országokban egyaránt. [...]

Óriási kár, nemzeti veszteség a magyar (fővárosi és vidéki) tankönyvkiadók, kiadói műhelyek alkotógárdák ellehetetlenítése, „bedarálása”, megszűnése. Mikor ezt kárhozzátjuk, nem az immár évtizedek óta működő magánkiadók anyagi hasznát, inkább, az alkotó munkába „bemelegedett” szerzőgárdájuk: szerzők, szerkesztők, lektorok, grafikusok, műszaki szerkesztők, nyomdászok, informatikusok stb. lehetőségeinek eltűnését, beszűkülését siratjuk. S hozzáteszem: a pusztulás, veszteség a „dominóelvel” alapján továbbgyűrűzik. Nyomdák, papíripari vállalatok, grafikusok, szakértők, terjesztők, akik eddig részt vehettek a tankönyvellátás folyamatában, szenvednek helyrehozhatatlan károkat, állnak le ideiglenesen vagy véglegesen... Nehéz eldönteni, kik lesznek a legnagyobb vesztesek: az alkotói lehetőségektől megfosztott tankönyvírók, szerkesztők, grafikusok, avagy a választék, választás lehetőségétől megfosztott felhasználók. [...]

